

TIZEDIK KÖNYV

1.

Lelkem,

mikor leszel végre

jó, egyszerű, egységes, kendőzetlen

s átlátszóbb, mint a test,

amely körülburkol téged?

Rájössz-e valaha

a szeretet és a gyöngédség ízére?

Betelsz-e már egyszer,

legyőződ-e szükségleteidet,

hogyan az élet örömeinek élvezéséhez

semmit ne kívánj,

semmit ne óhajts,

sem élő, sem élettelen dolgot,

sem azt, hogy még több időt fordíthass rájuk,

sem más helyet vagy vidéket,

sem tisztább levegőt,

sem barátságosabb emberekből álló környezetet?

Megelégszel-e már azzal,

amit a jelen kínál,

örülsz-e mindannak, ami van,

meggyőződ-e végre magad,

hogyan az istenektől minden rendelkezésedre áll,

minden hasznodra van,

és a jövőben is hasznodra lesz,

amit csak jónak látnak,

és amit a legtökéletesebb lény

- az élő természet -

épsége érdekében juttatnak néked?

Ez az élő természet

jó, igazságos, szép,

mindent létrehoz, tartalmaz;

magába foglalja, felöleli azt is, ami feloszlik,

hogyan belőle más, hasonló dolgok származzanak.

Mikor jutsz el végre

az istenekkel és az emberekkel való

közös együttélésben

a tökéletességnek arra a fokára, hogy

te sem teszel nekik szemrehányást,

viszont arra sem adsz okot,

hogy ők korholjanak téged?

2.

Vizsgáld meg,

mit kíván természeted,

már ha tényleg a természet irányít.

Azután teljesítsd azt, ne emelj ellene kifogást,

főltéve, hogy állati természeted kárát nem vallja.

De továbbmenve

azt is kutasd ki,

mit kíván állati természeted.

S ennek is adj meg mindent,

föltéve, hogy

értelmes természetedre nem hárul belőle semmi kár.

Ami pedig az értelemnek megfelel,

az egyúttal a társas közösség érdekeihez is vág.

Tartsd magad ezekhez a szabályokhoz,

és ne foglalkozz fölösleges dolgokkal.

3.

Ami ér,

az vagy úgy ér, hogy

elviselésére elegendő az erőd,

vagy úgy, hogy

képtelen vagy elviselni.

Ha olyasmi ér, hogy elviselheted,

akkor ne zúgolódj, hanem erődhöz képest tűrj!

Ha elviselhetetlen, akkor se zúgolódj,

mert ha veled végzett a baj, maga is felőrlődik.

De ne felejtsd el, hogy

a természet megadta az erőt mindannak elviselésére,

aminek elviselhetővé, tűrhetővé tétele

csak a te ítéletedtől függ,

hiszen fölfoghatod úgy is, hogy

teljesítése hasznodra van,

sőt kötelességed.

4.

Ha valaki téved,

tűrelemmel oktasd és mutass rá,

miben tévedett.

Ha ezt nem tudod megtenni,

inkább magadat vádold –

vagy még magadat sem.

5.

Bármilyen is,

az az örökkévalóságtól fogva

el volt rendelve számodra,

s az okok szövődése

beláthatatlan időtől fogva

összefonta a te létezésedet és azt, ami ért.

6.

Akár csak atomok zűrzavara van,

akár van természeti rend,

első vezérelvem:

"Része vagyok a természettől kormányzott egésznek" –

második vezérelvem:

"A velem egyfajtájú részekkel

valamiféle rokonsági kötelék fűz össze."

Annak tudatában, hogy

rész vagyok,

semmin nem ütközöm meg,

ami az egészből nekem jut,

mert semmi sem káros a résznek,

ami hasznos az egésznek.

Az egész viszont

nem tartalmaz semmit,

amiből ne volna magának haszna.

Minden természetnek közös törvénye ez,

a világ természetének pedig ezenfelül

még további kiváltsága az is, hogy

semmi külső ok nem kényszerítheti

olyasminek a létrehozására,

amiből kára lehetne.

Tehát,

ha ráeszmélek, hogy

ilyen egésznek vagyok a része,

mindent, ami csak ér,

nyugodt szívvel fogadok.

Mivel pedig

rokonsági kötelék fűz

az azonos fajtájú részekhez:

természetesen semmit sem cselekszem

a köz kárára,

inkább

- osztályos társaimra való tekintettel -

minden törekvésemet a közjóra irányítom,

az ellenkezőjéről pedig visszaterelem.

Ha ezek mellett az alapelvek mellett

következetesen kitartok,

életem mindenestre boldog lesz,

aminthogy elképzelheted azt is,

milyen kellemes annak a polgárnak az élete,

aki polgártársai hasznát szolgáló cselekvésekkel

halad élete útján,

és örömmel vállalja,

amit csak kijelöl neki föladatul a közösség.

7.

A mindenség részének,

a világtermészettől befogott összes dolognak

szükségszerűen el kell pusztulniuk,

vagy - kifejezőbb szóval -

el kell változniuk.

Ha ez a változás természettől fogva rossz

- mégpedig szükségszerűen rossz -

volna számukra,

akkor az egész

- tekintve, hogy

részei mindig mássá és mássá változnak,

és így vagy úgy pusztulásra hajlamosak -

nem volna jó vezetés alatt.

Vajon

maga a természet

arra vállalkozott-e, hogy

önmaga károsítsa saját részeit, hogy

bajnak tegye ki,

sőt szükségszerűen bele is döntse őket a bajba?

Vagy talán

tudatában sincs annak, hogy ilyesmi megesik?

Mindkét föltevés elfogadhatatlan.

Ha pedig valaki

- számításon kívül hagyva az össztermészetet - ezeket a változásokat

pusztán a dolgok alkatából vezetné le,

milyen nevetséges volna,

ha egyrészt megállapítaná, hogy

az egész részei alkatuknál fogva

változásra kényszerülnek,

másrészt

mindjárt csodálkoznék

vagy bosszankodnék rajta, hogy

ez bekövetkezik,

mintha valami természetellenes történt volna!

Különösen akkor,

mikor minden felbomlás

tulajdonképpen visszatérés

azokhoz az elemekhez,

melyekből minden összeállt:

akár szétporlott őanyag az,

amiből az adott jelenség összeverődött,

akár valami változás hozta létre,

mondjuk, hogy

valami szilárd dologból földszerű,

valami légiesből légszerű lett.

A felbomlással

mindezek újra felszívódnak a világmindenségbe,

és vagy

időszakonként lángokban pusztul el a világ,

vagy

szüntelen változások során újhodik meg.

De

nehogy valamiképpen azt képzeld, hogy

tested szilárd és légszerű részei

már a születéstől fogva megvannak:

tegnap vagy tegnapelőtt,

táplálékokból és beszívott levegőből

sűrűsödtek össze.

És csak az változik,

amit valaki ilyen módon magára szedett;

amit az anya szült,

az változatlan.

S ha azt hoznád fel, hogy

a gyarapodás

a te sajátos milyenségeddel

már a legszorosabban összekapcsolódott,

állításom érvényét,

hitem szerint,

az sem gyengítené.

8.

Ha elérted, hogy

jónak, szerénynek, igaznak,

értelmesnek, békésnek, nagylelkűnek

nevezzenek –

vigyázz, hogy

soha más jelzővel ne illethessenek;

ha pedig e neveket elvesztetted,

igyekezz haladéktalanul visszaszerezni őket.

Gondold meg, hogy

az "értelmes"

annyit jelent,

mint mindent gondosan megvizsgálni

és alaposan megfontolni;

"békés"

annyit,

mint a közös természettől rád mért sorsot

készséggel fogadni;

"nagylelkű"

annyit,

mind gondolkodó részed fölényét biztosítani

a testnek enyhe és heves izgalmai,

a hiú hírnév, a halál és más ilyesmi fölött.

Ha érdemes tudsz maradni ezekre a nevekre,

és nem pályázol rá, hogy mások illessenek velük:

más ember leszel,

új életet kezdesz.

Hiszen, ha továbbra is olyan maradsz,

amilyen eddig voltál,

ha az élet így ráncigál ide-oda és szennyez be,

nem leszel jobb

az érzéktelen

és

az élethez görcsösen ragaszkodó embereknél,

a vadállatokkal vívó,

félig már szétmarcangolt gladiátoroknál,

akik sebbel, sárral borítva

csak azért könyörögnek, hogy

megmaradhassanak holnapra,

bár másnap

ugyanolyan állapotban,

ugyanazoknak a karmoknak és torkoknak

biztos zsákmányai.

Vedd be tehát magadat

e néhány jelző sáncába,

s ha ott tartani tudod magad,

tarts ki,

mintha a boldogok szigetére költöztél volna át;

ha pedig érzed, hogy

kívülre kerülsz,

és nem tudsz a helyzet ura maradni,

rettenthetetlenül vonulj vissza valamelyik zugba,

ahol még állod a harcot,

vagy teljesen távozz az életből –

de nem haragosan,

hanem egyszerűen, szabadon, szerényen:

az életnek legalább ezt az egy feladatát

- a távozást -

szépen teljesítve.

Hatalmas segítség

ezekre a jelzőkre

emlékezetedben az is,

ha az istenekre gondolsz,

és arra, hogy

ők nem hízelgésre számítanak,

hanem, hogy minden értelmes lény

hozzájuk hasonlítson.

Továbbá: hogy

a fügefa rendeltetését a fügefa,

a kutyáét a kutya,

a méhét a méh,

az emberét az ember teljesíti.

9.

Mimus-játék, háború,

félelem, ernyedtség, szolgálkúság

naponta kitörlik lelkedből

mind a szent alapelveket,

ahányat csak

a természet törvényeinek

megfelelő ismerete nélkül

elgondoltál,

majd elejtettél.

Mindent úgy kell megfigyelned

és mindig úgy kell cselekedned, hogy

a jelen szükségletének is eleget tégy,

és elméletben is megértsd a dolgokat.

Ezenkívül

belső,

de nem rejtegetett

önbizalmat kell merítened

a mindenség ismeretéből.

Mikor érzed végre

az egyszerűség örömét?

Mikor

a méltóságteljes magatartását?

Mikor azt,

ami az egyes jelenségek ismeretéből fakad,

annak ismeretéből:

mi az anyaguk,

mi a helyük a világrendszerben,

mennyi ideig tarthatnak,

miből álltak össze,

kiknek a birtokába juthatnak,

kik adhatják, vagy vehetik el őket?

10.

A pók

nagy dolognak tartja,

ha legyet fogott,

az emberek közül az egyik, ha nyulat,

a másik, ha hálóval szardellát,

ismét másik, ha vadkant,

más, ha medvét,

más, ha szarmatát.[95]

Ha irányító alapelveiket vizsgálat alá veszed,

nem rablók-e egytől egyig?

11.

Alakíts ki magadnak

tudományos módszert

annak vizsgálatára,

hogyan változik át minden valami mássá.

Erre figyelj folyton,

s ebben gyakorold magad szüntelenül,

mert semmi mással

nem teheted

annyira emelkedetté lelkedet.

Aki ide eljutott,

az szinte kivetkőzött már testéből,

s ha meggondolja, hogy

az emberek köréből innen-onnan távozva,

mindent itt kell hagynia,

akkor a tőle függő cselekedetekben

teljesen rábízza magát az igazságosságra,

egyéb adott ügyeiben pedig

a mindenség természetére.

Hogy más mit mond,

mit gondol róla,

mit tesz ellene,

azt a következő két alapelv birtokában

számba sem veszi:

először

neki magának igazságosan kell eljárnia

a jelen követelte cselekedetekben,

másodszor

mindazt örömmel kell fogadni,

amit a sors éppen neki oszt.

Az ilyen ember

minden ügyes-bajos dolgot félretéve

nem akar mást,

mint egyenes úton

a törvénynek megfelelően haladni

és az istenséget követni,

aki szintén egyenes úton tör célja felé.

12.

Mi szükség van sejtésekre,

amikor módodban van látva látnod,

mit kell tenned!

S ha már látod,

járj utadon békében, állhatatosan.

Ha még nem látod,

állj meg,

és kérj tanácsot az okosabbaktól.

Ha pedig

egyéb akadályok merülnének föl,

az adott lehetőségeket okosan mérlegelve

és attól,

ami igazságosnak látszik,

tapodtat sem tágítva,

csak előre!

Ezt a célt biztosítani

a legjobb,

tőle eltávolodni viszont rút dolog volna.

Aki mindenben az értelmet követi,

az nyugodt,

mégis tevékeny, derült, mégis komoly.

13.

Mihelyt felserkensz álmodból,

kérdezd meg magadtól,

fontos-e számodra, hogy

más embert ócsárolj,

ha igazságos és szép tetteket vittél végbe.

Nem fontos.

Megfeledkezel-e róla, hogy

azok,

akik kidüllesztett mellel

másokat dicsérnek vagy korholnak,

milyenek ágyasházukban,

hogyan viselkednek asztaluknál?

Elfelejtet-e,

mit csinálnak, mi után futnak,

mit lopnak és rabolnak –

nem kezükkel, nem is lábukkal,

hanem lényük legértékesebb részével,

mely pedig kiapadhatatlan forrása lehetne,

ha akarná,

a hűségnek, a szerénységnek,

az igazságnak, a törvénynek, a jó szellemnek?

14.

A fegyelmezett és szerény ember

így szól

a mindent adó és mindent elvevő természethez:

"Adj, amit akarsz, vedd el, amit akarsz."

Ezt azonban nem felfuvalkodottan mondja,

hanem jóindulatúan engedelmeskedve a természetnek.

15.

Rövid idő az, ami még hátra van.

Élj úgy, mintha hegy fokán élnél.

Aki mindenütt úgy él a világban,

mint egyetlen hazában,

annak igazán mindegy, ott-e vagy itt.

Embertársaid

lássák, ismerjék meg benned

az igaz, természet szerint élő ember példáját.

Ha pedig nem tudnák ezt elviselni,

inkább öljenek meg.

Ez is jobb, mint az ő módjukon élni.

16.

Egyáltalán,

ne vitatkozz többé arról, hogy

milyennek kell lennie a jó embernek,

hanem légy olyan.

17.

Képzeld magad elé állandóan

az idő végtelenségét,

az anyag határtalanságát:

az anyaghoz képest

minden egyes jelenség

fügemag,

az időhöz képest

fúrófordulat.

18.

Képzeld magad elé

az egyes érzéki tárgyakat,

amint feloldódnak, változnak, korhadnak, porladnak.

Gondold meg, hogy

minden szinte csak azért lett, hogy

ismét elpusztuljon.

19.

Milyenek az emberek,

ha esznek, alusznak, szerelmeskednek,

szükségüket végzik?

Azután milyenek,

ha adják a hatalmasat,

ha büszkélkednek, haragusznak,

felülről lefelé rendreutasítanak?

Nemrégiben még

hány embernek szolgáltak és milyen okokból?

S nemsokára milyen állapotban lesznek!

20.

Mindenkinek hasznára van,

amit a közös természet hoz neki,

és akkor van hasznára, amikor hozza.

21.

"Szereti a föld az esőt,

szereti a szent levegőég is."[96]

Szereti a világrend azt tenni,

aminek éppen történnie kell.

Azért hát azt mondom a világrendnek:

"Szeretem, amit te szeretsz."

Nem úgy mondják-e a köznapi nyelvben is:

"Ez a világ sorja."

22.

Vagy itt élsz tovább,

ezt már megszoktad;

vagy máshová mész innen,

ezt te akartad,

vagy meghalsz,

akkor pedig elvégezted feladatodat.

Nincs tovább! Csak bátran hát!

23.

Mindig légy tudatában annak, hogy

ez a darab föld is csak olyan, mint a másik,

és hogy itt ugyanazt találod meg,

amit azok,

akik hegy ormán, tenger partján,

vagy bárhol másutt laknak.

Kétségtelenül igazat fogsz adni Platónnak,

aki azt állítja, hogy

városfalak közé zárva is élhet az ember úgy,

mintha hegyen, karámban élne és juhokat fejne.

24.

Mi az én vezérlő értelmem?

Mit csinállok most belőle?

Mire használom most?

Csak nem értelmetlen?

Csak nem vált el,

nem szakadt el a közösségtől?

Csak nincs

annyira összeforrva,

összeelegyedve a testtel, hogy

minden rezdülését megossza vele?

25.

Aki megszökik urától, az szökevény.

Urunk a törvény.

Aki tehát a törvény ellen vét, az szökevény.

Aki bánkodik, haragszik vagy fél,

az ellene szegül annak,

ami

a mindenség kormányzójának végzése szerint

történt, történik, vagy történni fog.

Pedig

aki a megfelelő részt kinek-kinek odaítéli:

maga a törvény.

Tehát szökevény az is,

aki bánkodik, haragszik, vagy fél.

26.

A férfi,

miután

termékenyítő magvát az anyaméhbe bocsátotta,

továbbáll,

a többi pedig valami más hatóerő vállalja át,

amely addig működik,

amíg ki nem fejlesztette a magzatot.

Milyen kis okból milyen következmény!

A csecsemő

azután

torkán át táplálékot vesz fel:

a többi átvállalja valami más hatóerő,

mely kialakítja az érzéklést, az ösztönt

és általában az életet, erőt.

Milyen sok és milyen csodálatos jelenség!

Vizsgáld meg

ezeket az annyira titokzatos folyamatokat,

és vedd szemügyre ezt a hatóerőt

úgy,

mint ahogyan szemügyre vesszük

a lefelé húzó és felfelé vonzó erőt:

nem testi szemünkkel,

de azért nem kevésbé áthatóan.

27.

Állandóan gondolj rá, hogy

ami most van,

olyasmi azelőtt is volt.

Gondolj arra is, hogy

ezután éppen így lesz.

Saját élményeid

és

a régebbi történelem tanulmányozása alapján

idézz szemed elé egész színjátékokat,

a maiakkal azonos jeleneteket:

Hadrianus, Antoninus vagy Fülöp,

Nagy Sándor, Kroisos[97] egész udvarát.

A színjáték ugyanaz, csak a szereplők mások!

28.

Gondolj arra, hogy

minden ember,

aki az élet valami jelensége miatt

búslakodik vagy méltatlankodik,

hasonlít

az áldozatra szánt, rugdalódzó és sivító malachoz.

Éppen ilyen az is,

aki magányos fekhelyén csendben sóhajtozik.

Arra is gondolj, hogy

életünk kötött,

s hogy csak az értelmes lénynek adatott meg, hogy

az eseményeknek önként alárendelje magát,

mert

mindenki számára kényszerűség

minden további nélkül beletörődni a sorsba.

29.

Minden cselekedetednél

esetről-esetre vizsgálódva

tedd föl magadnak a kérdést:

azért rettenetes-e a halál, mert ettől elüt téged?

30.

Ha más botlásán megütközöl,

tüstént változtass irányt

és gondold meg,

milyen hasonló hibát követsz el.

Nem tartod-e jónak te is

a pénzt vagy az élvezetet,

vagy a hiú hírnevet és más effélét?

Mihelyt erre figyelsz,

haragod gyorsan elpárolog,

különösen,

ha az is eszedbe jut,

hogy embertársad kényszer alatt cselekszik.

Mert mit csináljon?

Vagy,

ha teheted,

szabadítsd fel őt e kényszer alól.

31.

Ha Satyront látod,

képzeld magad elé valamelyik sókratikust,

Eutykhést vagy Hyment.

Ha Euphratést[98] látod,

képzeld magad elé Eutykhiónt vagy Silvanust.

Ha Alkiphront, akkor Tropaiphorost –

ha Severust, akkor Kritónt, vagy Xenophónt.[99]

Ha magadra irányítod tekinteted,

akkor gondolj valamelyik császárra –

általában

mindenkinél

valami neki megfelelő párra.

Azután jusson eszedbe a kérdés:

hol vannak mindezek?

Sehol, vagy ki tudja, hol.

Ezzel a módszerrel

az emberi életet

mindig füstnek, semmiségnek fogod tekinteni,

különösen,

ha arra is gondolsz, hogy

ami egyszer elváltozott,

az a végtelen időben soha többé vissza nem jön.

Miért tusakodol hát?

Miért nem éred be azzal, hogy

ezt a rövid időt szépen lemorzsold?

A cselekvés

micsoda területeit és alkalmait szalasztod el!

Mert mi más a világ minden ügye-baja

az élet dolgait pontosan

és

természettudományi alapon

megfigyelő értelem számára,

mint gyakorlási alkalom?

Tarts ki tehát,

míg ezeket a gondolatokat

teljesen meg nem hódítod a magad számára –

mint ahogyan

az erős gyomor mindent megemészt,

vagy ahogyan

a ragyogó tűz mindenből, amit belé vetsz,

lobogást és fényt csinál.

32.

Ne mondhasa rólad igazában senki, hogy

nem vagy egyszerű vagy jó.

Aki mégis így ítélne rólad valamiben,

azt hazudtold meg.

Mindez csak tőled függ.

Mert ki akadályozhat meg abban, hogy

jó és egyszerű légy?

Határozd csak el, hogy

ha nem leszel ilyen,

nem is élsz tovább.

Az értelem sem kívánja, hogy

tovább élj, ha nem vagy ilyen.

33.

Mit lehet az adott anyaggal kapcsolatban

a legcélravezetőbben tenni vagy mondani?

Akármi legyen is az,

módodban áll megtenni, vagy mondani.

S ne hozd fel ürügyül, hogy akadályoznak.

Mindaddig nem hagyod abba a sóhajtozást,

amíg beléd nem idegződik, hogy

ugyanaz legyen számodra

az emberi alkatnak megfelelő cselekvés

bármely téged illető és érő alkalommal,

ami az élvezetek hajszólója számára a tobzódás.

Mert élvezetnek kell tartanod,

ha alkatodnak megfelelő tevékenységet fejthetsz ki.

Erre pedig mindenütt módod van.

A hengernek

nem adatott meg, hogy

saját erejéből minden irányban mozogjon.

De nem adatott meg a víznek, tűznek

és más egyébnek sem,

amit a természeti erő

és a puszta ösztönös élet irányít.

Mert sok akadályozó gát állja útjukat.

A belátás és értelem viszont

természete és akarata szerint

minden akadályon áthaladhat.

Ha azt a könnyedséget,

mellyel az értelem mindenén áthatol

- mint ahogyan a tűz felfelé,

a kő lefelé tör, a henger a lejtőn gurul -

tartod szem előtt,

többet ne is kívánj!

Mert a többi akadály

vagy

csak a testet illeti, ezt a tehetetlen hullát,

vagy

nem sebezhet, egyáltalán nem árthat,

hacsak helytelen felfogásod

vagy az értelem lankadtsága

nem teszi számodra lehetővé.

Máskülönben

annak, aki valamit elszenved,

rögtön rossznak kellene lennie –

mint ahogyan minden más teremtmények,

amit valami ilyen baj ér,

a szenvedő része csakugyan silányabbá lesz.

Az ember azonban,

aki az őt érő bajokkal szemben megállja a helyét,

ezzel, hogy úgy mondjam,

derekabb, dicséretre méltóbb lesz.

Általában gondolj arra, hogy

ami az államnak nem árt,

nem árthat annak sem,

aki az állam polgárának született,

az államnak pedig nem árt,

ami a törvényt nem sérti.

Az úgynevezett csapások közül

azonban

a törvényt egyik sem sérti.

Ami pedig a törvényt nem sérti,

az nem sérti az államot és az állampolgárt sem.

34.

Aki

a lelkét az igazság alapelveivel átítatta,

annak elég

a legrövidebb és legismertebb mondás is, hogy

derült, bizakodó hangulatba kerüljön.

Mint ez:

Mint levelek születése,

olyan csak az embereké is.

Földre sodorja a lombot a szél,

de helyébe az erdő

mást sarjaszt újból.[100]

Gyermekeid is falevelek.

Falevelek azok is,

akik meggyőződést színelve,

nagy hangon dicsérnek

vagy - éppen ellenkezőleg - elátkoznak;

azok is,

akik alattomban szidnak vagy kigúnyolnak.

Ugyancsak falevelek azok is,

akik halálunk után megemlékeznek rólunk.

Mert mindezeket a "szép tavasz" sarjasztja,

azután a szél földre teríti,

majd az erdő újakat fakaszt helyükbe.

Mindegyiküknek közös sorsa az arasznyi lét.

Te pedig,

mintha örökkévalók volnának,

menekülsz előlük,

vagy futsz utánuk.

Nemsokára te is behunyod a szemed,

és azt, aki téged kikísért, már más siratja el.

35.

Az egészséges szemnek

minden láthatót látnia kell.

Nem mondhatja, hogy

csak zöldet kíván –

mert ezt már beteg szemű ember mondaná.

Az egészséges hallás és szaglás

legyen fogékony mindenre,

ami hallható és szagolható.

Az egészséges gyomor

minden táplálékot egyformán vesz,

mint ahogyan a malom is

mindent egyformán megőröl, amit meg kell őrlenie.

Éppen így kell

készen állnia minden eshetőségre

az egészséges észjárásnak.

Amelyik azonban kijelenti:

"Éljenek gyermekeim!"

vagy:

"Ha valamit teszek, azt mindnyájan dicsérik" –

olyan,

mint a szem, mely csak zöldet,

vagy a fog, mely csak puhát kíván.

36.

Senki sem

annyira sorskegyeltje, hogy

halálos ágyánál ott ne álljon néhány ember,

aki örül a bekövetkező bajnak.

Mert még

a buzgó, bölcs emberrel szemben is

akadhat végül olyan,

aki magában azt mondja:

"Csakhogy egyszer már

lélegzethez jutunk ettől az iskolamestertől!

Sok vizet ugyan nem zavart,

mégis úgy éreztük, hogy

magában megvolt rólunk a véleménye."

Ezt mondják a buzgó emberről.

Hát bennünk mennyi más ok van,

ami miatt sokan szabadulni akarnak tőlünk!

Gondold el ezt halálos ágyadon,

s e gondolatban könnyebben távozol:

"Olyan életet hagyok itt,

melyben maguk a bajtársaim

- akikért annyit küzdöttem,

imádkoztam, törtem a fejem -,

ők maguk kívánják távozásomat,

mert azt remélik, hogy

ebből valami előnyük lesz."

Mi az tehát,

ami miatt

valaki ragaszkodnék a további mulatáshoz?

Mégse fogyatkozzék meg benned emiatt

a jóindulat embertársaid iránt,

amikor eltávozol,

hanem

alapjellemedhez híven,

légy irányukban barátságos, jóindulatú, kegyes.

Viszont ne is úgy menj el,

mint akit erővel kell elszakítani,

hanem olyan legyen körükből való távozásod,

ahogyan könnyű halál esetén

a pára észrevétlenül elhagyja a testet.

Mert velük is

összekapcsolt és összevegyített

a természet

egykor,

most azonban

felold.

Nos hát,

válok tőlük,

mint sorsom osztályosaitól,

minden huzavona és kényszerűség nélkül.

Mert

ez a magatartás is

beletartozik a természet követelményeibe.

37.

Szoktasd magad hozzá, hogy

minden emberi cselekedet láttán,

ha lehetséges, tedd föl magadnak a kérdést:

vajon milyen célból teszi ez ezt?

De önmagadon kezd,

és először önmagadat vizsgáld meg.

38.

Gondold meg, hogy

ami téged láthatatlan szálakkal ide-oda rángat,

az benned van elrejtve:

ez ott belül a rábeszélőképesség,

az élet,

hogy úgy mondjam, az ember.

Ezzel még képzeletben se keverd soha össze

a körülburkoló porhüvelyt

és az ebbe beleágyazott szerveket, a test tagjait.

Mert

ezek alapján véve hasonlóak a fejszéhez,

csak annyiban különböznek tőle, hogy

együtt születtek.

Ezekhez a testrészeknek

az őket mozgató és pihentető erő nélkül

nincs nagyobb hasznuk,

mint amekkora hasznot jelent a vetélő a szövőasszonynak,

az író nád az írónak,

az ostor a kocsisnak.

